

LetterKlankStad

LetterKlankStad is volgens de uitgever 'anders dan alle andere methoden'. Dat maakt nieuwsgierig naar waarin deze aanvankelijk leesmethode zo verschilt van de bekendere namen, aangezien veel scholen kiezen voor *Veilig leren lezen* of *Lijn 3*. De didactiek wordt al enige jaren met succes in een remediërende setting gebruikt en is nu vertaald naar een reguliere aanpak. In plaats van achteraf herstellen en teruggrijpen, wil *LetterKlankStad* nu preventief een goede basis leggen.

Vivian van Alem is werkzaam als onderwijsadviseur, docent en taalspecialist (www.vanalemonderwijsadvies.nl)

Leerlingen beschikken over een leesplankje met Huisstenen. Hiermee kunnen ze zelf woorden maken en daarmee de structuur en opbouw van woorden doorzien

Er is de afgelopen jaren veel gepubliceerd over de kenmerken van effectief leesonderwijs. Kwalitatief goede leesinstructie, voldoende leestijd, aandacht voor leesmotivatie en het hebben van hoge verwachtingen ('Iedereen kan leren lezen') zijn hiervan de bekendste elementen. Het aanvankelijk leesonderwijs in groep 3 legt een fundament voor de leesvaardigheid van kinderen. Een goede leerkracht kan met elke methode het verschil maken in de leesontwikkeling van kinderen. In de praktijk lijkt vaak niet de leerkracht, maar de methode het leesonderwijs te regisseren. Dat de methode uit moet of dat een les ingehaald moet worden, kan grote invloed hebben op de beleving van werkdruk. Zelf keuzes maken op basis van de leerdoelen en de onderwijsbehoeften van de kinderen, geeft de leerkracht de regie terug over het leerproces.

Een preventieve aanpak

Kinderen doen in de periode voordat ze naar school gaan op tal van manieren ervaring op met geschreven materiaal. De mate waarin dit gebeurt, verschilt van gezin tot gezin. Er kunnen

dus op het gebied van geletterdheid grote verschillen zijn tussen kinderen bij de start in groep 1. Een preventieve aanpak in de kleutergroepen is van belang om alle kinderen in contact te brengen met schriftelijke taal vóór de start van het formele leesonderwijs (Van Druenen, Scheltinga, Wentink, & Verhoeven, 2017). Dit geldt zeker voor kinderen bij wie hun ontwikkeling in geletterdheid dreigt te stagneren. Het opdoen van succeservaringen, het liefst in spelvorm, zonder druk op het kind te leggen, is hiervan het streven. Lukt het niet vandaag? Dan misschien morgen. Vroegtijdig aandacht besteden aan geletterdheid leidt niet tot problemen, zoals door sommigen wordt beweerd, maar voorkomt juist veel leesproblemen in groep 3 (Gijssel, Scheltinga, Van Druenen, & Verhoeven, 2015). In het onlangs verschenen rapport *Preparing for Literacy* van de Education Endowment Foundation – een Brits bureau dat internationaal wetenschappelijk onderzoek screent op 'wat werkt in het onderwijs?' – worden essentiële kenmerken genoemd van een goede voorbereiding op het leesonderwijs (Clowes et al., 2018). Een van die elementen betreft het op jonge leeftijd vertrouwd raken met geletterdheid door niet alleen te focussen op de 'technische kant' van het leren lezen (klank-tekenkoppeling, fonologisch bewustzijn), maar ook op andere aspecten van voorbereidend lezen (voorlezen, rijmen, zingen, klankonderscheiding, maar ook woordenschat, interactievaardigheden, kennisuitbreiding). Een 'holistische benadering' dus.

Startende en ervaren lezers

LetterKlankStad heeft een aanbod van AVI-Start tot en met AVI-E3. De leesmethode kan in chronologische volgorde behandeld worden bij startende lezers, maar de lessen zijn ook los in te zetten bij oudere leerlingen die moeite hebben met het decoderen en/of de automatisering van de letters en klanken. Ook is de methode geschikt voor het aanleren van de uitspraak van de Nederlandse taal. Door deze opzet kunnen de lessen zowel klassikaal als individueel en meer remediërend worden ingezet. Bij *LetterKlankStad* ligt het accent op een goede

Foto's: Instituut Kind in Beeld

decodering van woorden. Volgens de methode zijn kinderen in onze huidige beeldcultuur steeds meer visueel en associatief ingesteld. Hierdoor zou vaak eerder het visuele beeld van een woord (de orthografische vorm) opgeslagen worden dan de klankstructuur van een woord (de fonologische vorm). Mede door het te vroeg benadrukken van het op tempo lezen zou het risico kunnen ontstaan dat ogenschijnlijk goede lezers wat later in het proces toch moeite krijgen met spelling (waarbij auditieve analyse van belang is), tekstbegrip (waarbij nauwkeurig lezen van belang is) en in het latere leren (waarbij het onderscheiden van details belangrijker wordt). Er wordt dan ook bewust gekozen om te focussen op het nauwkeurig leren lezen en minder op snelle woordherkenning.

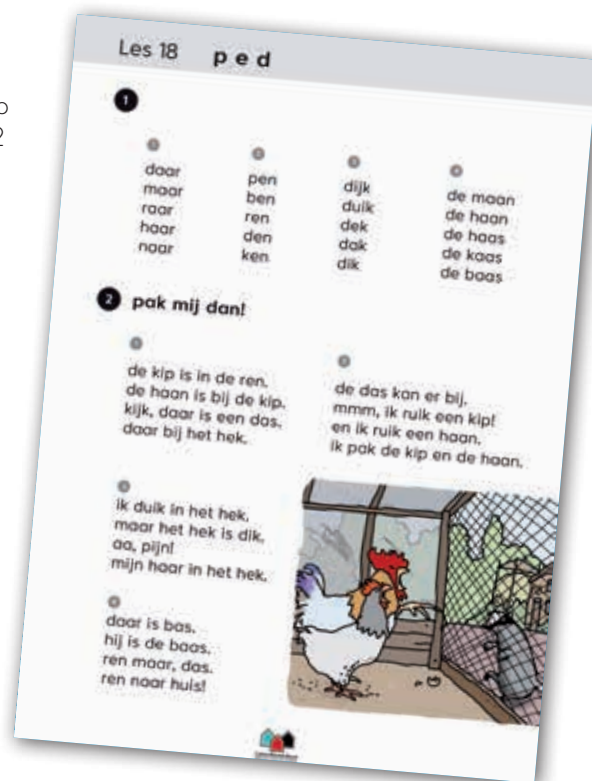
Een holistische aanpak

De aanpak van *LetterKlankStad* presenteert zich als holistisch: er wordt gewerkt vanuit het geheel naar de kern. Het leesproces start met bewustwording van de opbouw, structuur en regels van de Nederlandse taal. Zo behandelt de methode de afspraken die gemaakt zijn over geschreven taal, onder andere aan de hand van de indeling ervan opeenvolgend in boeken, hoofdstukken, paragrafen, alinea's, zinnen, woorden en letters. Ook geeft de methode inzicht in het onderscheid tussen letters (bouwstenen waarmee je ieder woord kunt maken) en klanken (twee of meer letters bij elkaar) waarbij iedere letter één of meer spraakklanken heeft. Kinderen leren vanaf het begin de alfabetisch benoemde naam van de letter (bijvoorbeeld e = /ee/) én de bijbehorende mogelijke spraakklanken (bijvoorbeeld als /eh/ in pet, als /uh/ in de, als /ee/ in regen). Hiermee beoogt de methode de fonologische leesprocedure te verstevigen en verwarring te voorkomen, zeker bij kinderen die meer visueel gericht zijn op het ont houden van woordbeelden. Het visuele karakter van de methode blijkt ook uit het kleur- en vormgebruik. Centraal in de methode staat de plattegrond van *LetterKlankStad*. Hierop staan alle 52 letters en klanken met kleur en vorm gerubriceerd naar functie en samenhang. Elke straat in *LetterKlankStad* heeft zijn eigen 'bewoners'. Zo wonen de vijf klinkers in de Korte Straat, waar de huizen groen en vierkant zijn. In de methode wordt expliciet niet gesproken van 'de korte klanken', maar van 'de klinkers uit de Korte Straat'. Voor kinderen met een zwak fonemisch bewustzijn en weinig taalgevoel zou de term 'korte klank' (bij de open lettergroepproblematiek) volgens de auteur verwarrend kunnen zijn: als je een korte klank langer aanhoudt, klinkt deze immers ook lang? Kinderen kunnen ook zelf aan de slag met het ordenen van de 52

letters en klanken uit *LetterKlankStad*, met behulp van het leesplankje met 52 Huisstenen. Zowel de Huisstenen als de Staptegels op de grondplaat gaan uit van de schrijfwijze van de letter, dus van wat je ziet. De vorm, kleur en ordening van de Huisstenen komen ook terug in de werkboeken. De aandacht voor 'leren met je lijf' (letters horen, lezen, schrijven, voelen, bewegen en zingen) illustreert eveneens het holistische karakter van de methode.

De lessen

LetterKlankStad omvat 72 lessen van 50 minuten die toewerken naar beheersingsniveau AVI-E3. Verspreid over het schooljaar komt dit neer op ongeveer twee lessen per week: aanzienlijk minder dan bij andere aanvankelijk leesmethoden. De lessen zijn verdeeld over negen blokken van elk acht lessen. De blokken hebben een vaste opbouw: les 1 tot en met 5 zijn instructielessen. In iedere eerste les worden drie nieuwe letters (inclusief spraakklanken) en/of klanken aangeboden. In les 2 worden deze drie letters/klanken herhaald. Les 3 en 4 bestaan opnieuw uit het aanbieden en herhalen van drie nieuwe letters en/of klanken. In les 5 worden de zes aangeboden letters/klanken opnieuw herhaald. Les 6 is een toetsles. De leerlingen komen om de beurt bij de leerkracht, die een korte mondelinge toets bij ze afneemt. De andere kinderen werken in die tijd aan opdrachten in hun werkboek en aan hun *LetterKlankStad*-boek: een soort 'lettergroeiboek'. Alhoewel het een korte toets betreft, is de leerkracht van een groep met 25 kinderen wel even bezig met de afname. Dit vraagt om aanvullende maatregelen om alle kinderen ongestoord de kans te geven hun leesvaardigheid te laten zien. De toetsen kennen een eigen normering, inclusief een mogelijke interpretatie van de achterliggende oorzaak van een bepaalde score. Wat een fijne service aan de leerkracht! Toch blijft een eigen oordeel van groot belang om niet te snel bepaalde conclusies te trekken. Verklaringen als beperkte concentratie, afgeleid, faalangstig, ziek, enzovoorts worden niet genoemd, maar kunnen uiteraard eveneens de prestatie hebben

Opdrachten uit het werkboek bij les 18

LetterKlankStad heeft een aanbod van AVI-Start tot en met AVI-E3

beïnvloed. De lessen 7 en 8 van ieder blok zijn herhalings- en verrijkingslessen. In de handleiding staat niet duidelijk omschreven voor wie deze lessen bedoeld zijn. Voor de leerlingen die op alle subonderdelen uitvallen? Of is uitval op één onderdeel ook aanleiding om extra herhaling te bieden? Ook hier moet de leerkracht een professioneel eigen oordeel hebben om hier een inschatting van te maken. Sterke lezers slaan les 7 en 8 over en kunnen volgens de handleiding 'direct verder met het volgende blok'. Hoe de organisatie en instructie er voor deze leerlingen dan verder uitziet, vermeldt de handleiding niet. Ook is er geen duidelijk aanbod beschreven voor de leerling die op deze manier sneller met de methode 'klaar is'. Sterke lezers kunnen volgens de methode zelf veel lezen in leesboekjes (de makers zijn bezig met de ontwikkeling ervan). Een prima advies, al blijft het van belang ook hen regelmatig te begeleiden in het ontsleutelen van nieuwe, moeilijkere teksten.

Alle lessen (met uitzondering van de toetsles) hanteren het directie instructiemodel. De handleiding beschrijft een klassikale aanpak zonder veel differentiatie. Alle kinderen doen mee met de gezamenlijke start en klassikale instructie. Daarna werken ze zelfstandig in hun eigen werkboek. In de handleiding staan tips voor de begeleiding van zwakke lezers. Ook kan de leerkracht tijdens het zelfstandig werken extra ondersteuning geven met behulp van een aantal remediërende werkvormen bij de leesdoelen (het Steuntjesboek). Het uitvoeren van deze Steuntjes vraagt volgens de auteur nadrukkelijk

Sterke lezers kunnen volgens de methode zelf veel lezen in leesboekjes

om intensieve begeleiding van de leerkracht, bij voorkeur individueel of in een klein groepje en in een rustige ruimte. Een terechte constatering, die misschien lastig te realiseren is in een reguliere klassensituatie.

Leerkrachtmaterialen

LetterKlankStad is een overzichtelijke methode, waar je snel mee uit de voeten kunt. Er is één handleiding voor het hele schooljaar. Deze hanteert voor iedere les min of meer dezelfde opbouw. De leesdoelen bestaan uit een opsomming van de letters (met spraakklanken) en klanken die bij de betreffende les centraal staan. Het betreft hier geen leesdoel, maar een inhoudsomschrijving. Het is aan de leerkracht om het leesdoel verder te specificeren door er een werkvorm aan te koppelen: moeten de leerlingen de letter kunnen *benoemen*? De lettervorm *herkennen* tussen andere? Zelf woorden kunnen *maken* met de letter? Dit specificeren maakt het makkelijker om iedere les na te gaan in hoeverre dit doel is bereikt en door wie, zodat dit niet pas duidelijk wordt na de toets in les 6. Naast de handleiding beschikt de leerkracht over het Steuntjesboek. Hierin zijn veel remediërende werkvormen opgenomen, opgedeeld in werkvormen voor het versterken van de fonologische vaardigheden, het lezen van woorden, het lezen van zinnen en teksten en het voordragen van teksten. Ze zijn heel beknopt beschreven en makkelijk toepasbaar tijdens of buiten de les. Ook zijn er extra kopieerbladen, is er digibordsoftware en oefensoftware: Woordbouw. Lezers bij wie de ontwikkeling stagneert, hebben te weinig aan twee keer per week een leesles. Voor hen vormen de Steuntjes en de oefensoftware een prima aanvulling.

Leerlingmaterialen

Het leerlingmateriaal bestaat uit twee leesboeken en twee werkboeken. Ze zijn goed hanteerbaar qua formaat en sober qua lay-out: zeker voor leerlingen die snel zijn afgeleid een verademing. Daarnaast beschikken de leerlingen over een leesplankje met gekleurde Huisstenen. Hiermee kunnen ze zelf woorden maken en daarmee de structuur en opbouw van woorden doorzien. Het werkboekje bevat per les weinig opdrachten. Dat is op zich niet erg, het gaat immers om de leesvaardigheid. Toch is het aantal 'kilometers' dat per les gelezen wordt, beperkt. Veel lezen is echter zeer belangrijk om te komen tot een geautomatiseerde en versnelde leeshandeling, uiteraard na beheersing van de onderliggende (fonologische) vaardigheden. Het is dan ook een prima zet van de uitgever van *LetterKlankStad* om de koppeling te maken

met *Leesplaneet*: een digitaal platform met leesboeken voor groep 1 tot en met 8 van de basisschool. Op deze manier wordt de (digitale) bibliotheek van een school vele malen groter. Leesbevordering krijgt beperkt aandacht in de methode middels de tips in de kantlijn van de leerkrachthandleiding. Om plezier in lezen te krijgen, is meer nodig, zoals bijvoorbeeld een goed gesorteerde klassenbibliotheek en expliciet tijd inruimen voor het lezen in zelfgekozen boeken en het uitwisselen van leeservaringen.

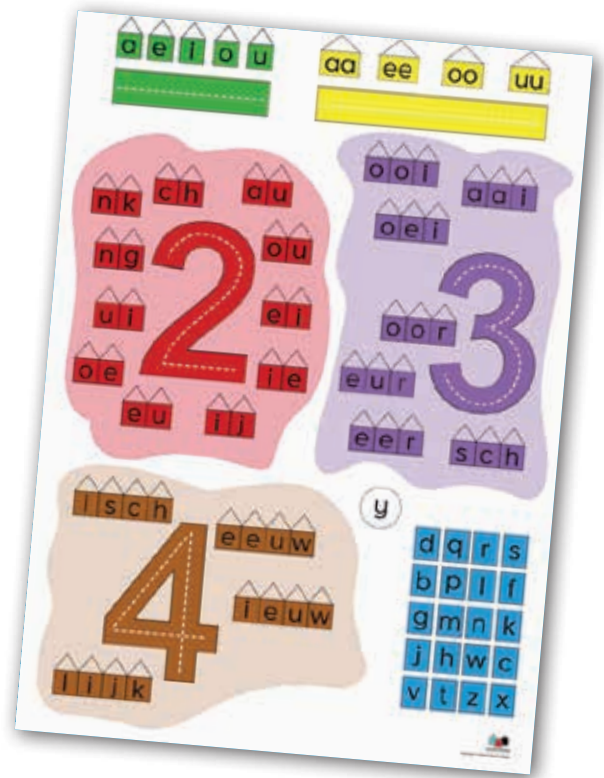
LetterKlankStad in de praktijk

Basisschool Sint Jan in Waarland is enthousiast over de aanpak. 'De methode die we hiervoor gebruikten, kostte veel tijd', aldus de intern begeleider. 'We zochten een methode die meer ruimte laat voor spel. *LetterKlankStad* biedt meer mogelijkheden om op een andere manier met geletterdheid bezig te zijn. De visuele aanpak met kleuren en vormen vinden we prettig, evenals de nadruk op het correct lezen in plaats van op het snel lezen.' Basisschool Sint Jan heeft ervoor gekozen om een groep kinderen in september te laten starten met lezen, een andere groep start pas in januari, afhankelijk van de ontwikkeling op het gebied van geletterdheid. 'Er wordt met meer rust gelezen in de groep. De kinderen zijn gemotiveerd, ook omdat ze pas starten met lezen als ze eraan toe zijn', vervolgt de intern begeleider. 'We zien dat kinderen die later starten, soms snelle sprongen maken. Er vallen minder kinderen uit aan het eind van groep 3.' De directeur van CBS WonderWijs uit Ruurlo deelt die observatie. 'De inzichtelijkheid van de methode, de holistische benadering en het duidelijke onderscheid tussen een letter en een spraakklank spreekt ons aan', zegt de directeur. 'We merken dat deze aanpak de echt 'zwakke' lezers er uifilt. Er zijn meer kinderen die eind groep 3 AVI-E3 beheersen en de kinderen die dat niet doen, houden we in groep 4 extra in de gaten.' Beide scholen ervaren dat de methode nog doorontwikkeling vraagt. Er is te weinig oefenmateriaal en het aanbod voor de lezers

bij wie de ontwikkeling sneller verloopt, is nog beperkt.

Verrassend

Het is de vraag of iedere school al klaar is voor *LetterKlankStad*: niet elke leerkracht zal voldoende steun ervaren van de aanpak. Scholen die hun methode niet standaard willen volgen, maar vooral als leidraad willen hanteren, kunnen prima uit de voeten met *LetterKlankStad*. Op veel scholen wordt de behoefte aan eigen regie groter. Dan helpt het om een relatief smalle methode te hebben. Dit vraagt wel van de leerkracht om goed op de hoogte te zijn van de onderwijsdoelen en onderwijsbehoeften van de kinderen in je groep. Extra tijd voor lezen, meer aandacht voor leesbevordering en aanvullende materialen zijn noodzakelijk, maar een smalle methode geeft ook veel vrijheid om hier zelf verder invulling aan te geven. Scholen die voor de keuze van een nieuwe aanvankelijk leesmethode staan, kunnen uit hun comfortzone stappen door naast de gebruikelijke methodes ook *LetterKlankStad* mee te nemen in hun oriëntatieproces.

De overzichtsposter met alle letters en klanken

LITERA TUUR!

- Clowes, C., Dockrell, J., Higgins, S., Mathers, S., & Wyse, D. (2018). *Preparing for literacy. Improving communication, language and literacy in the early years*. London, UK: Education Endowment Foundation.
- Druenen, M. van, Scheltinga, F., Wentink, H., & Verhoeven, L. (2017). *Protocol Preventie van Leesproblemen groep 1 en 2*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederland.
- Gijsel, M., Scheltinga, F., Druenen, M. van, & Verhoeven, L. (2015). *Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 3*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederland.

Marion van de Coolwijk, uitgever bij Instituut Kind in Beeld: 'Het is gedurfd om als kleine GEU-uitgeverij het beginnend lezen revolutionair anders aan te pakken. Vanuit onze jarenlange remediërende ervaring weten we echter dat het werkt. We zijn dan ook blij met de (nu al) grote belangstelling en positieve

reacties van scholen, begeleidingspraktijken en NT2-organisaties. Onze prioriteit lag bij het uitgeven van een goed basispakket van (werk)materiaal voor leerkrachten en leerlingen, en dat is gelukt. Nu zijn we bezig met de nodige uitbreidingen, de samenwerking met *Leesplaneet* is daarvan al een mooi begin.'

REACTIE VAN DE UITGEVER

Wil jij op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem nu een abonnement op JSW

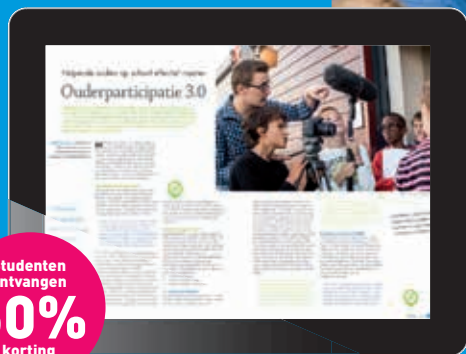

Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar

JSW lezen op tablet en pc via Schooltas

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen **50%** korting

Samen voor €79,95 per jaar

Meer weten? Ga naar www.jsw-online.nl of bel 088-2266692